

Transkribering: Vad ska bedömas?

Lista över medverkande

JR: = Jenny Reichwald

CL: = Christian Lundahl

SB: = Sara Bruun

JR: Hej, jag heter Jenny Reichwald. Idag ska vi prata om förutsättningarna för betyg och betygssättning, nämligen vad ska bedömas och varför? Eller annorlunda uttryckt, hur arbetar lärarna med att skapa ändamålsenliga bedömningssituationer? Med mig för att prata om det här har vi Christian Lundahl och Sara Brun. Vill ni presentera er själva?

CL: Christian Lundahl heter jag och är professor i pedagogik. Har forskat om betyg och bedömning i snart 20 år.

SB: Sara Bruun heter jag, man kan väl säga att jag är lite av en mångsysslare inom skola. Men språklärare i själ och hjärta, men också EKT-pedagog, bloggare om skola, debattör.

JR: Christian Lundahl, vill du förklara, vad finns det för olika syften med bedömning?

CL: Man brukar i huvudsak tala om tre syften, ett syfte är att hjälpa eleverna att lära sig mer. Till exempel genom att ge feedback på prestationer som de gör. Det andra huvudsyftet är certifiering, det vill säga att man får ett slutbetyg, man får ett diplom som visar att man är klar med en utbildning. Det tredje syftet kan man säga är en utvärdering eller en kontroll, där man tittar på elevernas prestationer för att utvärdera kvalitén av skolan. Det är de tre huvudsyftena då. Det första syftet, att hjälpa eleverna med deras lärande, det brukar kallas för formativ bedömning, eller bedömning för lärande. Och de två andra syftena kallar vi för summativ bedömning, eller bedömning av lärande.

JR: Perfekt. Då har vi det på plats. Vi har frågat ett par lärare hur de ser på bedömning.

Vad heter du?

Niklas Brismar Pålsson.

Vilka ämnen undervisar du i?

Svenska och filosofi.

Hur gör du med det du får reda på i en bedömningssituation?

Bedömningssituationen handlar om att jag på något sätt får syn på vad eleven tänker, eller gör, säger, vad den skriver. Och det blir ju en erfarenhet hos mig av vad jag skulle långsamt börja bygga upp vad eleven kan. Både att jag får syn på något som jag kan använda för att kalibrera min undervisning, om jag märker att många elever inte gör vissa saker som jag tror att de ska göra när jag säger vissa saker, så ändrar jag det sen. Om vi håller på att träna på att skriva till exempel. Så skriver vi på lektionen, så går jag runt och tittar på vad de gör, eller de lämnar in en liten del, och då kan jag märka att en del kanske inte förstår vad en tes är. Då kan jag dröja kvar vid det till gången efter. På så sätt blir det viktigt att ta del av det. Men det betyder inte att de individuellt får tillbaka någonting, utan att de kollektivt fortsätter göra det vi gör. Så det är en aspekt av vad vi kan kalla för bedömningssituationen. Så löpande medvetenhet om vad de håller på med egentligen.

Helena Danielsson Thorell, hur brukar du använda det du får reda på i en bedömningssituation?

Det viktigaste tänker jag är att eleven förstår vad nästa steg är. Så det är väl så jag använder det mest egentligen. Jag använder det också för att se om det blir ett misstag som kommer igen hos många elever, för då måste jag ju tänka att jag måste göra det här på ett annat sätt själv. Och kanske göra om, närma mig något begrepp på ett annat sätt. Så det är både på gruppnivå och på individnivå kan man säga.

[musik]

- JR: Christian Lundahl, som vi hörde här alldeles nyss, så är det komplext det här med bedömning, och du har ju forskat ganska mycket kring det här. Ofta återkommande är ju att bedömningar kan ha olika syften, varför bedömer man elevers kunskap? Det vill säga i vilket fall är syftet formativt och i vilket fall är det summativt om vi benär ut begreppen?
- CL: Ofta är det delvis integrerat när det är formativt och summativt, som vi lite hör från de här lärarna. Man har i slutändan ett betyg som ska sättas, och sedan tittar man på centralt innehåll, kunskapskrav och så vidare, sedan vill man få eleven att visa sitt kunnande kring de områdena som man sedan betygsätter. Men därigenom kan man också få en möjlighet att hjälpa eleverna, när de visar att de inte riktigt kan, så ger man dem feedback. Ber dem jobba med en annan typ av uppgifter eller vad det nu kan vara. Så på så sätt samlar läraren in löpande information, som mot slutet ska leda till ett betyg. Så formativ och summativ bedömning jobbar här lite hand i hand kan man säga.
- JR: Vi hörde här i enkätfrågorna hur lärare funderar kring hur de använder information från olika bedömningssituationer. Hur är det med olika bedömningsformer, till exempel redovisningar av olika slag, framträdanden, prov, uppsatser och diskussioner, går det att säga att en viss typ av bedömningsform är summativ eller formativ? Vad säger du, Sara Bruun?

- SB: Ja, jag tycker nog att man kan säga det. Om vi gör ett gammalt nationellt prov till exempel, i form av hörförståelse, så är det en avstämning om vad eleven kan just där och då. Det är mer summativt. Men om vi under lektionstid arbetar med skrivprocessen, där eleven ska lära sig, hur eleven ska ta nästa steg. Jag pratar, guidar och för eleven framåt, då är det formativt. Jag föredrar att prata om uttrycket formativ undervisning. Så att man lite grann skiljer på de begreppen. Eller som jag brukar säga, på spåret undervisning, vart är vi på väg?
- JR: Hur menar du då?
- SB: Att man får information och tar reda på, vad är nästa steg jag och eleverna ska ta tillsammans? Inte bara eleven, utan även jag i min egen undervisning.
- [musik]
- JR: Christian Lundahl, vi pratar om att bedömning kan fungera i olika syften. Det här kallar vi validitet inom bedömning. Skulle du kunna hjälpa oss och utveckla, vad handlar validitet om?
- CL: Det handlar om att man mäter rätt saker. Det handlar också om hur man tolkar sina mätningar. Exempelvis vet vi att vissa elever blir mer stressade när de gör till exempel ett nationellt prov, då är det inte konstigt att de kanske underpresterar lite. Där måste läraren kunna göra en sammanvägd tolkning sedan inför betygssättningen av just den här enskilda elevens prestationer vid det tillfället, visavi andra. Ju mer information man samlar in, desto mer valid tolkning kan man göra i slutet inför betygssättning. Man har mer att gå på, man är säkrare då. Det är den enklare grundbeskrivningen av det begreppet.
- JR: Vilka faktorer kan påverka bedömningens validitet eller giltighet? Vad säger du Sara?
- SB: Ja, jag tycker att jag ser att det är en ökande trend, med att elever ska arbeta med inlämningsuppgifter, som de arbetar med hemma. Sedan bedöms de och blir en del av betygsunderlaget, och jag menar att inlämningsuppgifter, det funkar fint för träning. Men det har ingen, det går inte att bedöma det, tycker inte jag. Det som ska bedömas måste vi göra i klassrummet, så att vi har koll. Genom att inlämningsuppgifterna har gjorts hemma, och de ska bedömas, så ökar klyftorna mellan eleverna menar jag. Vi kan ta min egen dotter som exempel, som har mig, jag är språklärare. Min man är SO-lärare, också en fena på matte. Det är självklart att hon presterar och lämnar in om hon ber om hjälp, att hon lämnar in bättre uppgifter än vad kanske en annan klasskompis gör. Vi måste sträva efter en likvärdig utbildning där alla kan lyckas. Där måste vi skapa uppgifter så att alla kan lyckas. Det ska inte vara beroende av vilka föräldrar man har. Det tycker jag är jätte viktigt.
- JR: Skulle du kunna säga något Christian, om validitet för ett formativt syfte?

- CL: Jag tycker att det handlar mycket om att läraren behöver jobba allsidigt och få in ett brett underlag, och också i samarbete med eleverna. Att eleverna får själva ge uttryck för hur de vill prestera, eller hur de vill visa upp ett visst kunskapsområde. Det är enklaste sättet kanske att få reda på om det är ett säkert underlag man har eller inte. Om eleverna känner, jag gjorde inte mitt bästa, det här funkar inte som det var tänkt. Jag skulle komma längre om jag fick lite mer tid på mig. Så det behövs finnas en dialog mellan lärare och elever för att säkerställa validiteten. Och det gäller egentligen både i formativ och summativ bedömning. Att det blir mer naturligt och lätt att ha en sådan dialog när man jobbar med bedömningen som en integrerad del i undervisningen.
- JR: En bedömningssituation som ger läraren användbar information för att jämföra elevers kunskande mot kunskapskrav, har hög validitet för ett summativt syfte. Den funkar helt enkelt bra för att sätta betyg. På samma sätt när en lärare behöver återkoppla till eleven och behöver ta ställning till hur nästa undervisningssituation ska utformas, då har bedömningssituationen hög validitet för ett formativt syfte. Sara Bruun, det här måste ju vara något som ni lärare pratar om dagligen? Kan du ge något exempel på när en bedömningssituation fungerar olika bra? Alltså har olika validitet för olika syften?
- SB: Jag jobbar gärna med digitala verktyg, för att hjälpa mig att få syn på varje elev. Just för att göra varje elevs röst hörd. Det är så himla enkelt i klassrummet, att det är några stycken man hör. Man tror som lärare att man ser alla och att man lyssnar på alla, men det gör man inte. Det finns digitala verktyg där jag kan skicka ut en uppgift, och eleven muntligt kan spela in sig själv. Där man kan diskutera själv, med sig själv eller i par, och så kan jag lyssna när jag har tid i lugn och ro. I stället för att stressa runt i klassrummet och lyssna lite här och lite där. Jag lyssnar i lugn och ro, och då samlar jag också in den där informationen. Jag kan ge eleven individuell återkoppling, och jag kan också fundera kring, har de fattat detta? Ska jag stanna kvar här eller måste jag undervisa mer om detta, eller vilken väg ska min undervisning ta? Jag försöker också vara väldigt tydlig till mina elever med att detta gör vi för att ni ska lära er, och för att det här träning. Annars känner eleverna att de är bedömda hela tiden. Så jag brukar säga det tydligt, nu är vi bedömda, nu tränar vi. Det gör inget att säga fel, det är helt ok.
- CL: Det är jätteviktigt att man inte tänker på att eleverna kan uppfatta det som att de bedöms hela tiden. Det måste ju få finnas tid för övning.
- SB: Exakt.
- CL: Att elever ska veta när är det ett bedömningstillfälle, och när är det ett övningstillfälle.
- SB: Precis, och jag tränar mina elever i det med, så de kan räcka upp och fråga, när ska vi ha ett bedömningstillfälle, vi är klara nu. Ok, då tar vi ett bedömningstillfälle nu.
- JR: Vi närmar oss de här två syftena som vi har pratat om, då skulle det kunna vara så att vi

börjar med den lärare som använder information från bedömningssituationen för formativa syften, och funderar över vad som faktiskt fungerar. Vad säger du Sara Bruun, du träffar massor av lärare, hur brukar du göra då för att välja ut en bedömningsform som du vill använda i formativt syfte?

SB: Jag pratar med mina elever, precis som Christian var inne på innan, det är dialogen. Jag tycker att den är oerhört viktig. Relationen till gruppen, dialogen till gruppen, och sedan ser inte det likadant ut, det är olika. Man kan inte säga att det finns en rätt grej, utan det beror på just den gruppen jag har framför mig. Eller just den lilla elevgruppen i klassen. Det behöver inte se likadant ut i hela klassen heller.

JR: Det handlar om att på något sätt använda sin kreativitet i det här eller?

SB: Ja, jag hade till exempel en elev, de skulle göra en hörförståelse, eleven kunde inte skriva svaren, men hon räcker upp och säger att jag kan rita i stället. Rita, hur menar du då? Prova säger jag. Då ritar eleven små bilder och gör som en rebus. Jag kan se att hon har förstått precis hela hörförståelsen på engelska, genom sin lilla ritade rebus. Att tänka utanför boxen tycker jag är viktigt, så alla elever får möjlighet att lyckas.

[musik]

JR: Men Christian Lundahl, hur kan då summativt och formativt syfte komplettera varandra? Kan de konkurrera med varandra, eller stå i konflikt med varandra?

CL: Ja, det kan de ju, eftersom den summativa bedömningen som vi har i Sverige i form av betyg då, även om nationella prov också är en summativ bedömning, men det understödjer betygen. Betygen används till väldigt mycket i Sverige, de har väldigt stor betydelse för när man går vidare upp i utbildningssystemet. De spelar roll för gymnasieintaget, och de spelar roll för intaget till universiteten. Det ser lite annorlunda ut i Sverige än vad det gör i många andra länder, där man har oftare inträdesprov, eller ett examensprov parallellt. Betygen med den roll de har, man brukar säga att de är high stake, mycket står på spel. Det gör att det finns en potentiell stressfaktor bakom betygssättningssituationen. Det gäller inte alla elever, alla påverkas inte negativt den pressen, men en hel del gör det. Det är det som studenter i till exempel Folkhälsomyndighetens enkät säger, är en av de sakerna som stressar dem. Förväntan att de ska prestera högt och få höga betyg. Det är inte ett idealt scenario eller ideal situation för lärande. Så på så sätt kan man säga att betyg kan ha en negativ effekt för lärandet.

JR: Men Sara Bruun, hur kan man hantera betyg utan att stressa elever, har du några konkreta tips?

SB: I min undervisning, nu är jag engelsklärare, där finns tydliga gamla nationella prov frisläppta. De använder jag ofta, ända från årskurs åtta, modererar de lite grann. Så nu när vi kommer till de nationella, nu i slutet här i april, så rycker eleverna på axlarna och

tycker inte att det är något problem, för de är helt vana. Vi måste också avdramatisera, om vi lärare går runt och stressar, det som jag upplever att lärare stressar kring nu, nu ska de nationella proven väga tyngre. Hur ska det bli med betyget nu? Om vi går runt och stressar, så stressar det eleverna också.

JR: Då hör de att det här är något väldigt stort?

SB: Precis, ta det lugnt.

JR: Men Christian, finns det en risk då att skolelever känner att de är konstant bedömda? Hur ser du på det?

CL: När vi började prata om formativ bedömning, det började för ungefär tio år sedan ordentligt i Sverige, då var det för att forskning visade att det hade goda konsekvenser. Då blev det nog så att man jobbade väldigt mycket med bedömning i skolan, samtidigt som vi också får typen av betygskriterier eller kunskapskrav som vi har som är ganska ner på detalj, så lärare känner att de måste göra många bedömningar för att få underlag för betygen. Då tror jag inte heller att formativ bedömning är bra, när det blir för mycket och man som elev inte vet när det är övning och när det är bedömningstillfälle.

JR: Vad tänker du om det här Sara?

SB: Jag håller bara med, jag vågar inget annat.

JR: Men Christian, du har ju forskat i det här, vi var lite inne på det, men betygens betydelse i utlandet i relation till betydelsen här i Sverige, vad är din slutsats då helt kort kring det här?

CL: I Sverige så har betygen en väldigt stor roll, och det kan skapa vissa problem. Jag tror att man behöver jobba mer med riktade inträdesprov till exempel till universitetsutbildningar, för då kanske man inte behöver ha högsta betyget precis i alla ämnena, om man kan visa det på ett annat sätt vid ett annat tillfälle. Så som betygen och bedömningen och inträdet till högre utbildning är organiserat utomlands, så känns det som att det är ett mindre stressande system än det vi har i Sverige.

JR: Men går det att dra en bra gräns då mellan bedömningssituationer och lärarens undervisning?

CL: Både och skulle jag säga

SB: Jag måste fundera lite på det.

CL: Ibland går det nog inte att vara helt tydlig med att nu är det bara övning, jag bryr mig inte om vad du gör. Som lärare registrerar man ju hela tiden det som eleverna gör, och det är klart, det som man registrerar behöver man ju också ta med sig sen i sin slutbedömning.

Men att man ändå är så tydlig som det går, med att vissa övningar och uppgifter är mer bedömningstillfällen, och vilket syfte man vill göra den bedömningen för då.

- SB: Och att ett bedömningstillfälle behöver inte vara ett skriftligt prov. Den tycker jag är jätte viktig. Det behöver inte vara så, nu har vi jobbat i tre veckor, nu är det ett prov. Det kan se ut på hur många andra sätt som helst. Det tycker jag är en viktig skillnad.
- CL: Ja, det är ju det där med att kunna tolka det säkert då. Men att göra bra prov till exempel är oerhört svårt, det kräver ganska mycket insikter i vilka potentiella felkällor det finns, med vissa typer av frågor. Så jag tror att lärare kanske har litat lite för mycket på skriftliga prov, och tror att då har man svart på vitt. Men om det är ett dåligt prov, så har man inget egentligen.
- SB: Ja, och diskuterar vi det, vad är ett bra och dåligt prov, den diskussionen tycker inte jag är så aktiv bland lärare faktiskt. Utan man fortsätter med sina prov, så det tycker jag vi behöver lyfta upp också och diskutera kring. Vad är ett bra och vad är ett dåligt prov, eller bedömningstillfälle?
- JR: Är det något som du har mött när du har varit ute och pratat med lärare?
- SB: Behovet av att prata om bedömning är gigantiskt, skulle jag vilja säga. Det kommer man nästan alltid in på, på ett eller annat sätt.
- [musik]
- JR: Vi har pratat om validitet och vi har pratat om summativ och formativ bedömning. Slutligen då, vad har ni för medskick till dem som lyssnar på den här podden?
- SB: Jag skulle verkligen rekommendera alla lärare att gå Skolverkets nya kurser, som finns som webbkurser. Kanonbra, gör detta på era skolor, det borde vara obligatoriskt för alla skolor, att ta sig igenom de här kurserna. Riktigt bra tycker jag.
- JR: Kan du berätta lite vad de går ut på?
- SB: Du får verkligen lära dig hur betyg och bedömning fungerar från grunden. Från vaggan till graven, i detalj. Du blir väldigt duktig på det, skulle jag säga. Går du igenom de kurserna tillsammans och gör det i ditt kollegium och diskuterar med dina kollegor, så kommer din skola att kunna utvecklas.
- JR: Christian, har du något som du vill skicka med?
- CL: Jag håller med om att de här kurserna är väldigt bra verktyg för att komma vidare, en bra lärarfortbildning. Anledningen till att det behövs, är att det inte har ingått i lärarutbildning, något om betyg och bedömning förrän 2011. Då kom det in som en kurs då med utbildningsvetenskaplig kärna. Även om det gör det, så gör det med ganska liten tid i det

här området. Så det är område som man inte blir färdigutbildad med genom sin utbildning, utan man behöver jobba vidare med det efter att man har kommit ut i arbetslivet. Och att då jobba tillsammans med kollegor. Ska man öka likvärdigheten i bedömningen, så behöver kollegiet vara överens om hur man ska tolka en viss typ av prestationer. Vad för slags underlag man ska ha för betygen eller för formativ bedömning. Så det kollegiala är jättecentralt då. Sedan finns det förutom de här kurserna allmänna råd om betyg, och det finns ganska mycket, det kommer mycket forskning nu. Försök följa med det. Det kommer, tidigare har det inte funnits så mycket bedömning riktad till specifika ämnen, eller till specifika elevgrupper, utan man har tittat på det ganska generellt. Men nu kommer det mer och mer avhandlingar och artiklar och så vidare, som är mer kanske fokuserade på kamratbedömning i matematik, eller att man jobbar med matriser i svenska. Det finns mer kunskap att hämta om det man precis är intresserad av, om man söker sig fram i universitetsbiblioteket.

SB: Och hinner man inte gå hela Skolverkets moduler, så finns artiklarna, de ligger på Skolverkets hemsida. Artiklarna, jag har läst de flesta, och det är riktigt bra artiklar. Forskningsartiklar. Så dyk ner i de i alla fall.

JR: Jag vill bara förtydliga, för nu kommer jag att vilja gå den här Skolverkets webbkurs om betygssättning och återkoppling till elever. Jag ska beskriva var man hittar den. Man surfar till en flik som heter nationella skolutvecklingsprogram, och så klickar man på program, bedömning och betyg. Där finns allt det här fantastiska som vi har pratat om. Tusen tack för att ni var med oss idag, Sara Bruun och Christian Lundahl, och till dig som lyssnar vill jag säga, vi är väldigt nyfikna på vad du tycker. Hur tänker du kring bedömningssituationer, ser du några problem med att dra gränser mellan bedömningssituationen och din undervisning? Tweeta till oss på @skolverket. Glöm inte tala om vad du vill höra oss prata om framöver. Tagga gärna våra gäster också så att de kan vara med i samtalet, @doktorlundahl, @sarabruun3. Tack så mycket för att du lyssnat, hej då.

[musik]